



חכמה מאין

בטאון החברה היונגיאנית
הישראלית החדשה

אביב 2013 מס' 8

NEW JUNGIAN
ISRAELI ASSOCIATION



ותה יונגיאנית
לית חדשה (ע"ר)

יחסי העברה והמרחב הטיפולי

המטפל כהרמס : שמואל ברנשטיין

מאז נוסדה הפסיכואנליזה על ידי פרויד, הספרות הקלינית והמחקרית עסקה רבות בניסיון לזהות מהם גורמי השינוי המרכזיים בטיפול: הודגשו גורמים שונים כמו הרחבת המודעות, תובנה שעוברת עיבוד ושילוב במבנה הנפשי, הכלה והחזקה המדמים את מה שמעניקה אם לתינוקה, אמפטיה וסימפטיה, יצירת נרטיב חדש, התייחסות, הקשבה, היווצרו של שלישי אנליטי, המרת תהליכים ראשוניים או מרכיבי ביתא לתהליכים משניים או מרכיבי אלפא, קבלת האחר, פניות ללמידה ועוד. מלבד ההנחה שפרט העובר התפתחות אישית הוא בפוטנציאל פרט יצירתי ותורם יותר לחברה בה הוא חי, רב הגישות נוטות להתעלם מן המרחב הקולקטיבי - המרחב החברתי-תרבותי בו מתרחש הטיפול.

הפסיכולוגיה האנליטית, מאז היווסדה, איננה מתעלמת מן המרחב הקולקטיבי בו מתקיים הטיפול. כבר במסקנתו המוקדמת של יונג, בעקבות מסע מחקרי מקיף בתרבות המערבית ובתרבויות אחרות, על קיומם של לא-מודע קולקטיבי וארכיטיפים בעולמו הפנימי של האדם, הוא מיקם את האדם ונפשו כחלק ממערכת חברתית.

אריך נוימן (1949), תמצת את מהותו של תהליך ההתפתחות האנושי, שהוא גם תהליך התפתחותה של התודעה – האגו בלשון אחר, וגם תהליך התפתחותה של התרבות, הארגון החברתי, בנוסחה הקצרה: "הלאה מעולם האם, קדימה אל עולם האב" – מן המטריארכט אל הפטריארכט. לא אתייחס כאן לשלבים הראשונים בהתפתחות התודעה, האגו, מפאת קוצר הזמן. כדי להמשיך להפרד ולהתפתח, נדרש האגו הצעיר, הייצוג הגברי החלוש בשלב זה, להתחזק בקרבו של קולקטיב גברי – אחוות הגברים. הוא חייב באחוה המחזקת, המאתגרת ומחשלת אותו – מכשירה אותו להמשך המסע. אחוות הגברים, היא קבוצת ההתייחסות והפעולה. היא מכילה את האבות והבנים בני דורות שונים ומשמרת את רוחם של האבות הקדמונים ואת מורשתם. בתוך קבוצה זו מתפתח כל פרט באופן אינדיבדואלי, על ידי החניכה שהוא עובר. החניכה מקנה לו כלי התמודדות נוספים ומקדמת אותו בהררכיית התפקוד והחשיבות בחברה. אחוות הגברים, היא אשר בונה את התרבות. כאן חשוב שלא לבלבל בין הגבר המטפאורי, המייצג את המרכיב הגברי בנפש, לבין הגבר הממשי שלו, כמו גם לאשה הממשית, מרכיב גברי ונשי גם יחד בנפשם.

תרבות מפותחת, הנשלטת על ידי עקרון פטריארכלי, מאופיינת על ידי חוק וסדר, תפקידים, גבולות והררכיה ברורים. ההתקדמות כרוכה תמיד בחניכה. טכסי מעבר או חניכה, מדגיש לפנינו הנדרסון (Henderson 1967), כפי שאנו רואים בתצפיות אנתרופולוגיות, חוזרים בצורה אוניברסלית על ריטואל של

מוות ולידה מחודשת ברמה גבוהה יותר. הילדים, נפרדים מן העולם הביתי של האם, בעצם מתים עבור אמותיהם, אשר בחלק מן המקומות אפילו מתאבלות עליהם ממש, ועוברים לעולם הציידים והלוחמים או של הנושאים בעול מצוות, של האבות, אליו הם נולדים כגברים אחרי תהליך של חיפוש וקבלת סודות – מורשת של ערכים, וכלי התמודדות.

הוגים שונים שותפים לחשיבות החברתית הרבה של טכסי החניכה או המיסטריות שהיו טכסי חניכה המוניים (סוד, ביונית *musteriai* מן המקור *mustes* שמשמעותו היא *an initiated* - מי שעבר חניכה). אפלטון מתייחס לחכמה שביסודם של טכסי החניכה ואומר שמי שמגיע להאדס ללא חניכה צפוי לשכב ברפש לעומת אלו שעברו חניכה שצפויים לשכון עם האלים (Phaedo, part 1, para 127).

קיקרו (בחיבורו "על החוקים" המצוטט אצל (Kerényi 1967), בהתייחסו למיסטריות של אלאוסיס, אותם טכסי חניכה המוניים שהיו נהוגים ביוון העתיקה במשך כאלפיים שנה, אומר ש"אין [מוסד יוני] טוב יותר מאותן מיסטריות אשר באמצעותן חולצנו מדרך החיים הברברית והפראית וחונכנו ועודנו למצב של תרבות; ובטכסים הללו המכונים 'חניכה' אנו למדנו על העקרונות האמיתיים של החיים וקיבלנו טעמים לא רק לחיות בשמחה אלא גם למות עם תקווה טובה יותר" (תרגום המחבר).

עוד עדות לחשיבות הרבה שהקנו ביוון העתיקה לטכסי המיסטריות אפשר למצוא בדיווחו של תוקידידס (אנדוקידס, בתרגום גילולה) על מקרה של פגיעה בקודשם של טכסי המיסטריות באתונה: רבים מתושבי אתונה וביניהם נכבדים ורמי מעלה, נשפטו בחומרה וחלקם הוצאו להורג בעקבות הגילוי שטכסי מיסטריות נערכו בבתים פרטיים, כמעין שעשוע חברתי המחקה את הטכס המקובל באלאוסיס, על כל סודותיו הגלויים. רק בתוך תהליך מקודש, מובחן מן המציאות ומוטען בהתכוונות, התרגשות וסקרנות, יכול טכס החניכה להוות גרעין למעבר התפתחותי חשוב.

קרני (Kerényi 1976), חוקר המיתולוגיה, אומר: "במהותן של המיסטריות היווניות שבמהלך החניכה שלהן הנחנך מגיע ליחסים ידידותיים עם האדס". בכך הם מבהירים לנו את סוד החניכה: התקרבות אל ה'עולם של מטה' שהוא המוות אך גם הלא-מודע, מכמני הנפש, בדרך של התחזקות האגו ולא בדרך של נסיגה.

מירצ'ה אליאדה (Eliade 1987), חוקר הדתות, הראה שכל הפרקטיקות התרבותיות התחילו כחבורה סודית של גברים – זה נוגע לדתות המונותאיסטיות, למדעים ולטכנולוגיות, לחוק, לצבא ואפילו לאמנות.

כל ארגון מסודר שנבחן נמצא בו דפוס חוזר של מרכיבים של חוק וסדר וגבולות והארכיה של תפקידים שההתקדמות בהם תלויה בתהליך. סדר זה הוא קשה ומעמיד את הנחנכים אל תוכו מול המימדים הסיזיפיים והטרגיים של החיים: עליהם לעמוד בקריטריונים של קבלה למועדון גברים מסוים, מעין שלב ראשון של מעבר סף (Van Gennep 1959); עליהם לעבור תהליך חניכה שבמהלכו חלקם נכשלים ומסולקים מן המועדון, חלקם מצליחים יותר ומצליחים פחות ובהתאם לכך מופנים לתפקידים שונים, זהו השלב השני,

שלב המעבר. התהליך והמאבק חוזרים על עצמם ובהתאם הם מגבשים את זהותם ורוכשים לעצמם את מעמדם החברתי והזכויות והחובות הנילוות אליו, בכך אפשר לראות את השלב השלישי של השתלבות בקולקטיב בתוכו חיים. אך ללא הארגון הפטריארכלי המאתגר ולפעמים מתסכל ומכאיב, האדם עומד מול בלבול גדול.

בעולם מודרני, עולם חילוני שהתרחק מן המאפיינים של החברה השבטית ואף מאלו של החברה הדתית, קשה להצביע על טכסי חניכה ברורים המשרתים אוכלוסיות רחבות. נראה כי בחברה העכשווית, הפלורליסטית יש מגוון רחב, סופרמרקט, של טכסי חניכה: רובם אינם מכילים את מלוא המרכיבים של טכסי חניכה מסורתי, או מכילים אותם באופן שנראה מאולץ ולא ממש שייך לחברה בה מתקיימים. טכסי החניכה בעולם המערבי, נושאים פחות או יותר מאפיינים של תהליך הכנסה של הפרט או קבוצה ברזיו של מקצוע – מסלול לימודים אקדמי או פרופסיונלי כלשהו, הכשרה צבאית, קורסי למידה של ספורט אתגרי, או מסע הרפתקאות של צעירים בעולם. בטכסי החניכה המודרניים הללו, בולט בחסרונו מימד חשוב – האספקט הרוחני, אספקט שהחיפוש אחריו מתבטא כנראה ובולט מאד, במסעות הצעירים למזרח ובחיפוש אחר מסגרות רוחניות חדשות. אכן יונג (1964), כמו גם אנשי דת, אינטלקטואלים וחוקרים מתחומים שונים, הצביעו ומצביעים בדאגה על חסרונו הבוטה של מימד זה בחיים החילוניים המודרניים בעולם המערבי "מפני שזו הדרך היחידה בה אנו יכולים לשבור את הקסם הכובל אותנו למעגל הארועים הביולוגי" (1963, עמ' 140). יונג עצמו כבר מצביע על כך שמסגרת דתית איננה עונה על צרכיו הרוחניים של אדם מודרני בהיותה דוגמטית ומפריעה בדרכו המשחרת להבנה. פון-פרנץ (von Franz 1970), אף מתריעה על בעיה קולקטיבית קשה של התקעות בעמדה של 'נעורים נצחיים' ותולה אותה בכשלון של התנועות הדתיות העכשויות לפגוש את הצורך החזק בחוויה דתית פנימית. אפשר לראות, בנסיונה של תנועת חב"ד להשתלב בכל מסלול מודרני של צעירים יהודיים ולנסות ולקנות נפשות לתנועתם; בנסיעותיהם התכופות של חסידים לאומן בחיפוש אחרי חוויה רוחנית אקסטטית; בכתות דתיות או דתיות למחצה כמו הסיינטולוגיה ותנועות ה'עידן החדש' שנסודו בעשורים האחרונים, תוצר של זיהוי דומה לזה של פון פרנץ את החסר ואת הצורך של הצעירים בחוויה רוחנית. ניתן להרחיב את דבריה ולהדגיש את כשלון החברה המודרנית לספק טכסי חניכה שלמים ומתאימים, במקומם אנו מוצאים העדר טכסים, טכסים חלקיים, וטכסים כוזבים. אין ספק שהעדר מסגרת חברתית חיצונית ברורה ויציבה, המתלכדת עם הצורך הפנימי בחניכה, מהווה נטל כבד יותר על הפרט הנמצא בשלב של מעבר כלשהו, וסביבתו המשפחתית והחברתית הקרובה: בהנחה שאנחנו מדברים על ארכיטיפ של חניכה, הכוח ההתפתחותי הדוחף להתפתחות האגו קיים גם בתנאים של העדר טכסי חניכה פורמליים, אבל אֵז באין ארגון, נטל יצירת מסגרת החניכה מוטל על כל פרט, או כל קהילה קטנה - עליהם ליצור תהליך חניכה משלהם, כפי שהדגישה גם נצר בספרה "מסע הגיבור" (2011). התרבות המערבית המודרנית, התרחקה זה מכבר ממצב בו לגברים מספר

מצומצם של תפקידים אליהם מתועלים כל גברי הקהילה בתהליך חניכה פורמלי אחיד. הפטריארכט המתקדם בחברה זו, מתאפיין בחלוקה לתפקידים רבים ובהתאם מסלולי חניכה רבים וספציפיים יותר. יש בחברה המודרנית פגיעה באחדות החברתית-הקולקטיבית כזו שאיפיינה את השבט הקדום, ובנוסף אפשר לזהות גם המנעות מהתווית מסלולים מותאמים ספציפית, מחשש מטענות לאי-שוויון הזדמנויות, להפלייה ולהדרה, כמו בהפניית תלמידים לחינוך מקצועי למשל.

אחד מסיבוכיו של ריבוי האפשרויות והבלבול הנלווה אליו, הוא אבדן אחוות הגברים, אשר כה תורמת ומחזקת לגיבוש ולגיבוי הנדרשים בחייהם של מבוגרים. אבדן הקולקטיב הגברי לגבי רבים הוא גורם מחליש המאיים אפילו על שליטתו של העקרון הפטריארכלי. יתכן ותופעות כמו פוסט-מודרניזם ודה-קונסטרוקציוניזם, הם תולדות שלו וישנם אף הטוענים כי אלו הן תופעות דיאבוליות, במובן הפוטנציאל לפירוק חברתי שנושאות בחובן.

אחת האפשרויות הפחות דוגמטיות, והלא מחייבות בקונברסיה דתית או בשינוי מקיף של השקפת וסגנון חיים, העומדות לרשותו של האדם המודרני לערוך מסע רוחני, היא האנליזה, או הטיפול הפסיכותרפויטי המעמיק. כך יוצא שרבים מן הפונים לטיפול, בין אם אלו צעירים שעדיין לא גיבשו את דרכם, ובין אם מבוגרים הבאים לבחון את בחירותיהם ואת דרכם, מבקשים להם בטיפול מעין טכס מעבר, ובמטפל, מעין מנחה רוחני שיובילם במסע המאיים אשר עליהם לעבור. העמדה הנייטרלית המסורתית של הפסיכואנליזה, שנועדה לאפשר הקלה סימפטומטית בדרך של תובנה למקור הקונפליקטים ובהמשך מסע ארוך לגילוי עצמי, איננה בהכרח מתאימה לאלו הנצבים מבולבלים, לעיתים המומים או אובדים אל מול השפע הרב של האפשרויות שמזמנת להם התרבות המודרנית להתפתח או גם שלא להתפתח...

סמואל'ס (1986: עמ' 83), מצטט את יונג כמי שהפנה את תשומת ליבנו לכך ש"החניכה קשורה בריפוי; לאמור, שכאשר אוריינטציה פסיכולוגית כבר איננה שימושית ואין מתירים לה להשתנות, היא מזהמת ומרקיבה את כל מערכת הנפש".

יונג (CW11 para 584) כתב: "הטרנספורמציה של הלא-מודע, המתרחשת בתהליך האנליזה עושה אותו לאנלוג טבעי לטכסי חניכה דתיים" (אך עדיף עליהם). יונג (CW11 para 842) מוסיף ומצהיר ש"תהליך החניכה היחידי שעדיין חי ומבוצע כיום במערב זו האנליזה של הלא-מודע בשימוש של מטפלים למטרות טיפוליות".

נוימן (1966: עמ' 42) כותב: "שהרי היחיד התועה בו עוסק פסיכולוג המעמקים נתון במצבו היסודי של האדם המודרני בכללו. המבוכה היא חווית המוצא האמיתית של האדם המודרני. בין שהוא מתנסה בה באמצעות משבר או בצורת מחלה, שהיא כידוע לעיתים קרובות רק סימפטום של מצב הגוף הקולקטיבי של הדור, המתגלה ביחיד.

לאש (Lasch C. 1979, מצוטט אצל לב 2010), היה היסטוריון ומבקר חברתי אמריקני, תאר את הפציינט העכשווי כנטול סימפטומים מוגדרים ומתלונן על

חוסר סיפוק כללי ועמום מחייו, על קיום עקר וחסר תכלית, על ריקנות ודכאון ותנודות בהערכה עצמית למרות התמודדות סבירה המזכה אותו גם בהשגים והערכה – אפשר לומר סימפטומים של העדר רוחניות. וביכלר (Buechler 1995, מצוטטת אצל לב 2010), היא פסיכולוגית אמריקנית, כותבת שאיננו רק מאפשרים תהליך שמתרחש במטופל באופן טבעי. אנו תורמים לו באופן אקטיבי, בהוליכנו את החזון שלנו על הפוטנציאל של האדם שבו אנו מטפלים. קורנו (Corneau G. 1991: עמ' 152), אנליטיקן יונגיאני קנדי, אומר שתאונות, משברי גרושין ועסקים, כיבי קיבה וצרות ופגיעות אחרות, שהם בדרך כלל הגורמים המביאים גברים לטיפול (ספרו מתמקד בגברים), מבטאים רעב בלתי-מודע לחניכה ותפקידו של הטיפול הוא לתת משמעות לסבלו של הגבר כסוג של חווית חניכה.

האנליטיקאי, או המטפל, בעידן החילוני, המודרני, הוא אם כן כמעט מפלטו היחיד של הפרט המפותח, המעוניין במסע רפלקטיבי של הפחתת מצוקת הקיום שלו, הכרת עצמו והתפתחותו לשם מימוש מלא יותר של יכולותיו וכישוריו. בתפקידו זה המטפל הוא מעין מנטור, חונך, המלווה את המטופל בתהליך חניכה ממושך (על הבחנה בין טכסי חניכה למטרות טיפוליות שונות, קצר כאן המקום מלדון).

כאן המקום לדבר על הרמס, אותו אני רואה כמודל אפשרי למטפל בעידן המודרני:

קרני (Kerenyi 1944), מדגיש את האופי מלא הסתירות ומופעים משכבות היסטוריות שונות באידאה של הרמס. כך אפילו לגבי מקורו: הרמס מופיע גם כאל קדום וראשון שנוצר מן הכאוס או מגאיה – הוא הזכרות הקדומה שנפרדה מן המהות הראשונית הנקבית, על כן הוא גם עדיין בשירותה של האלה הגדולה. בנרטיב המיתולוגי האולימפי, הוא מופיע כבן מאהבתם הגנובה של זאוס והנימפה מאיה. הוא בן אהוב לזאוס, אבי האלים, ומשמש כשליח האלים שמגיע לכל מקום – לאולימפוס לארץ ולשאל. הוא מקורב לניקס, אלת הלילה שבזכותה, שעזרה לזאוס ל'סדר' את הרה שהיתה שקועה בשינה, הוא נהרה ונולד. אבל תכונותיו הליליות לא פסיביות אלא אקטיביות – הוא אל פאלי – herm זה מונומנט אבנים פאלי והוא מייצג את האופי המהותי הזכרי של האל והוא גם אביו של פריאפוס. כאן אמשך ואמנה רק מתכונותיו המתקשרות בעיני לעמדת המטפל: הוא מרחף, קליל, מנדף עצמו, מטייל תמיד בדרכים; הוא העומד בשער וגם דרוך לקלוט; הוא מזמין מדריך וגם נוהג הנשמות (souls); הוא מיטיב ואינו פוגע; הוא מעודן; הוא מאפשר מפגש וגילוי; הוא מהיר כמוות; לפעמים ערום ותחבולן, קוסם; הוא מסביר ומפרש (hermeneia); מגשר ומפשר; סוכן חשאי; הופעתו מלווה בחדירה של רוחות מן העולם של מטה, המביאות שירות בעל ערך, לא מוות; הוא נושא חלומות; יש בו תמימות שמימית וחסר בושה; תוצרי הכלים שלו מביאים אשר ועושר. באיליאדה הרמס "מוביל אותנו בדרכנו שלנו, מראה לנו את אוצרות הזהב שבכל אחד, בהרף העין שהוא רוח הגילוי והגניבה, (עמ' 97, תרגום המחבר). באודיסאה להומרוס (המאה החמישית לפנה"ס) מופיע הרמס פעמיים. בפרק

החמישי – הוא נשלח על ידי זאוס, אבי האלים כדי להורות לנימפה קליפסו לשחרר את אודיסאוס משבי אהבתה. קליפסו איננה יכולה לסרב לצו של זאוס והיא נאלצת לוותר בכאב על אהובה אותו חשבה להפוך לבן אלמוות, למרות כמיהתו להמשיך במסע חזרה אל ביתו. כאן מתערב האל האב באמצעותו של הרמס, בגורלו של הגיבור ומחלץ אותו מידיה של האלה-האם המנסה לקשור אותו אליה לעד – במונחים התפתחותיים, למנוע את תהליך התפתחותו. בפרק העשירי, כאשר אודיסאוס פונה ללכת לארמונה של קירקה, אשר הפכה את אנשיו לחזירים, מופיע הרמס בדמות אדם צעיר וניצב בדרכו – מתריע על הסכנה הנשקפת לו מקירקה ומציע את עזרתו – הוא מצייד את אודיסאוס בסם נגדי לסם בו מרדימה קירקה את מי שחפצה לכשף וכן מנחה אותו בהוראות מדוייקות איך לנהוג בה – ברגע שתגלה שהסם שלה לא פועל עליו תנסה לדחוף אותו במקלה ואז עליו להתנפל עליה בחרבו השלופה כעומד להמיתה וקירקה המפוחדת תציע לו את משכבה אבל, עליו להסכים רק בתנאי שתתחייב לפניו שלא תחרוש כלפיו שום מזימה ושלא תפגע בכוח הגברא שלו ובאומץ ליבו – אותם פחדים קמאיים של הגבר מפני הנשי. אז מסתלק לו הרמס אל האולימפוס ואודיסאוס עושה כדבריו ומצליח. הפעם הרמס הופיע כמעין כפיל צעיר, בן-מאהב בעצמו כזכור, היודע להתריע לפני אודיסאוס על הגורל הצפוי לו אם לא ידע להשמר מפני הנשי שעדיין שולט בו בתמימותו – הוא מעיר אותו למודעות, מלמד אותו להיות גבר, להשתלט על הכוח הנשי החזק ממנו. בהמשך קירקה מכינה את אודיסאוס למסע המסוכן אל השאול, כלומר עוברת לגלם דמות אנימה עוזרת.

אצל אובידיוס (רומא, 8 לספ"ה"נ), נשלח מרקוריוס על ידי יופיטר כדי להרוג את ארגוס. ארגוס הוא כלב מפלצת (לפי איסיכילוס הוא בנה של גאיה, כלומר אחיו של הרמס הקדום) בעל מאה עיניים שחלקן תמיד ערות ומשגיחות. ארגוס שומר בהוראתה של יונו על עגלה, אשר איננה אלא איו, הנימפה שיופיטר חמד ושגל, והפך אותה לעגלה כדי להסוות את מעלליו מפני יונו אשתו, שהחלה לחשוד ולבדוק אחריו. מרקוריוס מצליח להרדים את ארגוס ועורף את ראשו בחרבו המעוקלת ומציל כך את איו שאחר-כך גם חוזרת להיות נימפה יפה.

כאן שולח יופיטר את בנו מרקוריוס, שהוא עדיין בן-מאהב, למעין אקט של חניכה – עליו לחסל את הכלב הנורא ארגוס, בעל העינים המשגיחות ורואות הכל של הכוח הקדום ביותר, הנשי. רק בהתגברו של הבן-המאהב על ארגוס המפלצת (אחיו, המסמל את כוחו הקדום והעדיף של הנשי) ששולחת האם הגדולה כדי להשאירו בתחומה, הוא יכול להתפתח. כאן אפשר גם לראות את נצחונו של האל-האב על זוגתו האלה האם, גם אם המוסר אינו בדיוק לצידו – עולם האולימפוס הוא עולם פטריארכלי כזכור. גם הנימפה הצעירה והיפה משתחררת כך ממצב נשי קדום יותר של אם מזינה – עגלה שתהיה לפרה, וחוזרת להיות נשית ובהמשך ללדת לזאוס בן. מרקוריוס, זוכה בעקבות חניכה זו גם לתאר ארגיפונטס שמלווה אותו מכאן ואילך כתואר, שאחת המשמעויות שלו היא מחסלו של ארגוס.

ועוד דבר חשוב על הרמס: הרמס יחד עם דיירה, שהיא כנראה עוד התגלמות של האלה המקורית, הולידו את אלאוסיס אשר ייסד את האתר, סמוך לאתונה,

ששימש למיסטריות של הדת ההלינסטית ביוון העתיקה. (קרני, עמ' 130-131) – כלומר, הרמס הוא אבי החניכה...

יש הרואים הקבלה בין דמותו המיתולוגית של הרמס לדמותו של חנוך התנכי כפי שעולה מן הספרים החיצוניים. בהיותו אל המדע שהעניק את המדע לבני אנוש, בהתנהגו כנער קונדסי באולימפוס ובהיותו אל הנערים, מדריכם של גיבורים, אל האסטרולוגיה ומדריך הנפשות בדרכן אל השאול – הרמס נושא תפקידים מקבילים לאלו המיוחסים לחנוך במקורות שונים. אליאור (2005: עמ' 33,34) מצטטת ממגילות קומראן מן המיזרח לחנוך: הוא הסופר הנצחי, היודע את הלא-נודע, קושר בין הנצח לזמן ובין הקדושה למקום ומשיג את הלא-מושג בכוחם של ספרים ומספרים. הוא שהפך לעד נצחי או למלאך המשיג את יחסי הגומלין בין גרמי השמים ומחזורי הטבע. קשור למעברים בין שמים וארץ, מביא את החוק הכתוב משמים ואת הלוח המלמד את המימד המספרי המחזורי והפולחני של המציאות הקשורה בדעת, במשפט ובצדק, מן המלאכים. תאורים דומים מופיעים גם בספרות ההיכלות והמרכבה שהתחברו אחרי חורבן המקדש, בתקופת המשנה והתלמוד. ספרות זו כוללת מסורות רבות ועתיקות יומין אודות חנוך בן ירד המכונה מטטרון, מלאך שר הפנים.

בזוהר ובקבלה מדובר בטרנספורמציה אינטלקטואלית במסגרתה מטטרון הוא הסמל להישג המיסטי הגבוה ביותר האפשרי ולאידאל הדתי המושלם. גם בזהר מתעלה חנוך, נכנס לגן העדן ומלאכים מוסרים לו סודות ומספרים גנוזים. מטטרון הוא ראש הכוחות העליונים. הוא גם שומר המפתחות שכל הגנזים מצויים בידו. גם הנשמות המסתלקות ניתנות בידו והוא שיחזיר אותן לגוף לעתיד לבוא.

הקשר בין השם חנוך והפועל לחנוך או הפעולה חניכה מדבר בעד עצמו והכלל המנוסח בספר משלי (כב' 6) "חנוך לנער על פי דרכו" הוא כנראה המוטו הטיפולי האולטימטיבי.

אין לראות במודל המטפל כהרמס השגה לגבי הטכניקה הטיפולית – ברגרסיה שעובר הפציינט, אם עובר, ובטרנספרנס המתפתח, הפציינט מפתח את הקומפלקס בו נתון גם בכאן ובעכשיו הטיפולי, ונראה שבגישות טיפוליות שונות, בחרים בדרך התערבות שונה. אבל ברור שהעמדה הזו נותנת איזשהי מסגרת-על, המבנה את כוונו של הטיפול – תמיד עם הכוון ההתפתחותי, להשתחרר מחיבוקה החונק של האם הגדולה ולהמשיך במסע חניכה, בהנחייתו של חנוך, בשאיפה אל האב הרוחני (הטריאדה: אודיסאוס, הרמס, זאוס). נראה שבקרוב אנשי המקצוע העוסקים בפסיכולוגיה המעמקים, ניכרת העדפה סמויה להתייחס לאספקטים הנשיים של דמות המטפל – ההזמנה לרגרסיה וגם היחס המגדל כאם, האמפטיה, והדגש על הרגש. ברם, כמו שמלמדים אותנו מסע ההתפתחות וטכסי החניכה, יש לצאת בשלב מסויים מן התחום הבטוח למראית עין של המטריארכט, אל התחום המציאותי והדורש פעילות, אסרטיביות ובמיוחד יכולת להתמודד עם תוקפנות מבחוץ ומבפנים, האופייניים לפטריארכט. נראה שדמותו של הרמס משלבת בתוכה

את התכונות הנדרשות כדי לעשות את התהליך הזה והמעברים הכרוכים בו –
הוא הפסיכופומפוס האולטימטיבי.

References

- אובידיוס, מטמורפוזות (8 לספה"נ), תרגום שלמה דיקמן, מוסד ביאליק, ירושלים 1965.
- אליאור ר. חנוך בחרתה מבני האדם, בספר "על בריאה ויצירה במחשבה היהודית" בעריכת ר. אליאור וי. דן, הוצאת טיבינגן, מור-זיבק 2005, עמ' 15-64.
- אנדוקידס, על המיסטריות (415 לפנה"ס). תרגום מיוונית דבורה גילולה. הוצאת מאגנס, האוניברסיטה העברית ירושלים.
- ברנשטיין ש., סוד הנעורים, מארג, כרך א', 2010, מאגנס האוניברסיטה העברית, ירושלים. עמ' 65 – 85.
- לב ג., בין פיסול לציור, מארג, כרך א', 2010, מאגנס האוניברסיטה העברית, ירושלים. עמ' 151-175.
- הומרוס (מאה חמישית לפנספה"נ), אודיסאה, תרגום אהוביה כהנא, כתר, ירושלים 1996.
- נוימן א. (1966) משבר והתחדשות. תל אביב, שוקן.
- נצר ר. (2011), מסע הגיבור, מודן בע"מ, ת"א.
- Buechler 1995, Hope as inspiration in psychoanalysis, *Psychoanalytic Dialogues*, 5: 63-74.
- Corneau G. (1991). *Absent Fathers, Lost Sons*. Boston & London, Shambhala.
- Eliade M. (1958). *Rites and Symbols of Initiation: The Mysteries of Birth and Rebirth*. New York: Harper & Row.
- (1987). *What is Alchemy?* In: Sullivan L. E. ed. *Hidden Truths, Magic, Alchemy and the Occult*. Religion, History, and Culture, Selections from *The Encyclopedia of Religion*, M. Eliade ed. New York: Macmillan publishing Company.
- Henderson J. L. and Maud Oakes (1963), *The Wisdom of the Serpent*. Princeton University Press, Princeton, New Jersey.
- (1967). *The Thresholds of Initiation*. Wesleyan Univ. Press. Connecticut.
- Kerényi K. (1944). *Hermes guide of souls*. Trans. M. Stein. Connecticut, Spring Publications, Inc. 1976.
- (1967). *Eleusis, Archetypal Image of Mother and Daughter*. Schocken Books 1977, New York.

Jung C. G. (1963), *Modern Man in Search of a Soul*,
----- (1964) *Approaching the unconscious, The soul of man*.
In: *Man and his Symbols*. Ed. C. G. Jung, and M- L. von Franz.
Aldus Books Limited. London, pp. 83-92.

Lasch C. 1979, *The Culture of Narcissism: American Life in an
Age of Diminishing Expectations*. New York warner Books pp. 80-
81

Neumann E. (1949). *The Origins and History of Consciousness*.
New York: _____ Princeton/Bollingen 1970.

Plato (360 B.C.E). *The Apology, Phaedo, and Crito*. Trans. B.
Jowett, ed. C. W. Eliot. New York: Collier & Son, [1909-1914],
1993.

Samuels A., Shorter B., Plaut F. (1986), *A Critical Dictionary of
Jungian Analysis*. London & New York, Routledge.

Van Gennep A. (1959), *Rites of Passage*. University of Chicago
Press, Chicago.

von Franz M- L. (1970). *The Problem of the Puer Aeternus*. Inner
City Books (2000). Toronto, Canada.